

UDK: 630*71(497.6 Republika Srpska)
Прегледни рад
DOI: 10.2298/GSF1715009K

ИНСТИТУЦИЈЕ И ПРОЦЕДУРЕ РЕЛЕВАНТНЕ ЗА ОБАВЉАЊЕ ДЕЛАТНОСТИ У СЕКТОРУ ШУМАРСТВА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Др Љиљана Кеча, ванр. проф., Универзитет у Београду – Шумарски факултет, Београд
Маја Марић, мастер инж. Шумарства, Универзитет у Београду – Шумарски факултет, Београд

Извод: Тежећи принципу одрживог развоја људска популација све се више враћа природи и њеним изворим вредностима. Велику пажњу привлаче биоразградиви производи, производи органског порекла, који уједно имају и епитет здраве хране, лековито и ароматично биље. Дрвни и недрвни шумски производи (НДШП) се појављују као производи шумарства, који задовољавају критеријуме еколошке производње и као такви се појављују на тржишту у оквиру малих и средњих предузећа усмерених коришћењу ових производа, који отварају могућност развоја малог и средњег предузетништва. Истраживање је спроведено у циљу сазнања, које се стиче прегледом релевантне документације којом послују предузећа на подручју Републике Српске, а која је потребна при оснивању предузећа у Агенцији за посредничке, информатичке и финансијке услуге до документације која се користи за откуп, прераду и пласман дрвних и НДШП. Предмет истраживања је релевантна документација, која се користи приликом откупа, прераде и пласмана дрвних и НДШП. Сврха рада је да се прикаже начин пословања анализираних предузећа и представи модел институција, процедура и неопходна документација, која се односи на откуп, прераду и пласман дрвних и НДШП у Републици Српској.

Кључне речи: дрвни шумски производи, недрвни шумски производи, институције, процедура, документација, Република Српска

УВОД

Тежећи принципу одрживог развоја људска популација све више се враћа природи и њеним изворим вредностима. Велику пажњу привлаче производи органског порекла, који имају уједно имају епитет здраве хране (Кеча Љ. и сар., 2011). Такође, треба поменути ароматично и лековито биље изузетних својстава, које представља полазну тачку у ланцу стварања фармацеутских и козметичких производа (Кеча Љ. и сар., 2012/а). Недрвни шумски производи (НДШП) се у таквим околностима појављују као један од производа шумарства, који задовољавају критеријуме еколошке производње и као такви се појављују на тржишту (Кеча Љ. и сар.,

2011) у оквиру МСП усмерених коришћењу ових производа, који отварају могућност развоја малог и средњег предузетништва (Кеча Љ. и сар., 2015, Кеча Љ. и сар., 2013).

Свесни значаја дрвних шумских производа (ДШП) у свакодневном животу (грађевински материјал, намештај, папир, амбалажа, извори енергије) (2014/б) у порасту је број МСП овог сектора, условљен дугорочном глобалном потражњом, која укључује: демографске промене, наставак економског раста, брз раст економије, еколошке и енергетске политике и регулативе (2009/а).

Прерадом ДШП према Агенцији за посредничке, информатичке и финансијске услуге (АПИФ) бави се 641 МСП у Републици Српској, док је у области НДШП регистровано само 10 МСП. Укупно око 1,7% МСП обе делатности, у односу на укупан број МСП према извештају Републичке агенције за развој МСП за 2014. годину (2015/б).

Ресорно Министарство у сарадњи са другим министарствима (Министарство индустрије, енергетике и рударства, Министарство за проторно уређење, грађевинарство и екологију, Министарство просвете и културе) тежи да обухвати све функционалне могућности шума ради њиховог опстанка, али и финансијске користи. Из тог разлога увидела се потреба за прегледом институција, али и процедура које су релевантне за дрвне шумске производе (ДШП) и недрвне шумске производе (НДШП).

МАТЕРИЈАЛ И МЕТОД РАДА

У раду је примењена метода анализе на основу које је анализирано и описано постојеће стање институционалног и процедуралног оквира релевантног за откуп, прераду и пласман ДШП и НДШП. Такође, коришћена је и метода компарације и то у сегменту поређења институција и процедура везаних за ДШП и НДШП у Србији и Републици Српској.

Примарни подаци су прикупљени путем директног интервјуа (*Door to door, Executive interviews*) (McDaniel C. u Gates R., 2004), односно лицем у лице (*Јанићевић Н., 2014*), док су секундарни подаци прикупљени из постојеће законске регулативе, као и доступних електронских литературних извора. За потребе прикупљања податка путем интервјуа формиран је подсетник са 5 питања, којима је обухваћена процедура и начин оснивања предузећа и добијања дозвола за рад, као и релевантна документација неопходна за откуп, прераду и пласман ДШП и НДШП.

Истраживање је спроведено у циљу сазнања које се стиче прегледом релевантне документације којом послују предузећа на подручју Републике Српске, а која је потребна при

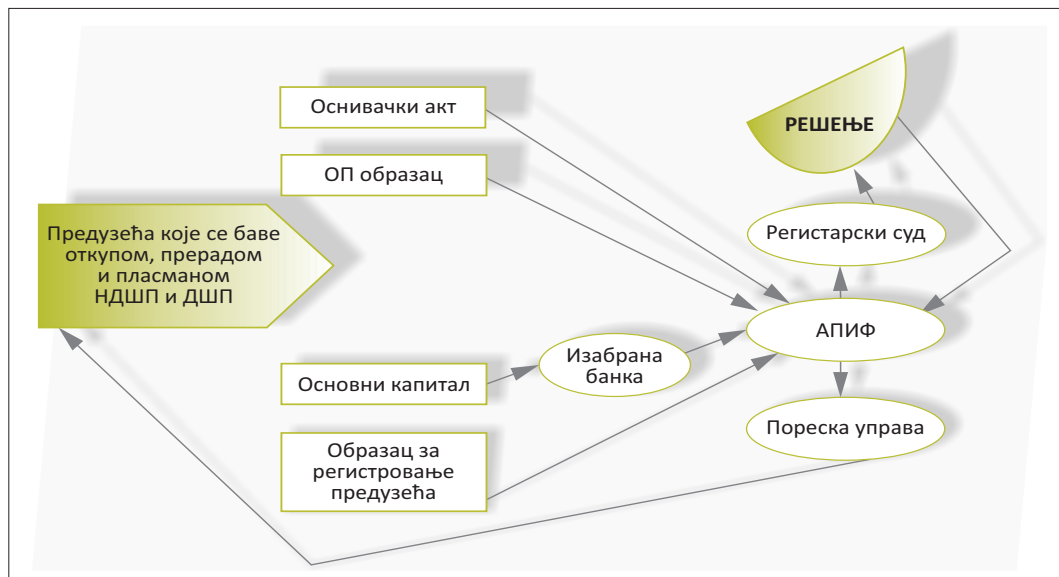
оснивању предузећа у АПИФ агенцији до документације која се користи за откуп, прераду и пласман ДШП и НДШП. Предмет истраживања је релевантна документација, која се користи приликом откупа, прераде и пласмана ових производа. Сврха рада је да се прикаже начин пословања анализираних предузећа и представи модел институција, процедура и неопходна документација, која се односи на откуп, прераду и пласман дрвених и НДШП.

Истраживање је спроведено на подручју општине Соколац у фебруару 2016. године, где је анкетирано једно предузеће из области НДШП и два предузећа из области ДШП.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Документација неопходна за оснивање предузећа која се баве откупом, прерадом и пласманом ДШП и НДШП

Предузећа која се баве откупом, прерадом и пласманом НДШП, као и предузећа која се баве прерадом дрвених сортимената морају бити регистрована у Агенцији за посредничке, информатичке и финансијске услуге (АПИФ). Оснивач предузећа који се бави НДШП или ДШП пре подношења захтева о оснивању саставља оснивачки акт који се нотарски обрађује и који има садржину утврђену Законом о привредним друштвима (2008/а) у зависности од правне форме привредног друштва. Сва анализирана предузећа, како из области НДШП тако и ДШП имају правну форму као друштва ограничене одговорности, тако да је приликом потписивања оснивачког акта може приложити и уговор чланова друштва (2008/а). Претежна делатност Друштва које се бави НДШП је под шифром 02.30 – Прикупљање некултивисаних шумских плодова и производа, осим шумских сортимената, а у случају Друштва које се бави ДШП шифра делатности је 16.10 – Тестерисање и блањање дрвета (производња резане грађе); импрегнација дрвета. Оснивач потписује одлуку о именовању директора Друштва и изјаву директора да прихвата ту дужност, уз ова до-

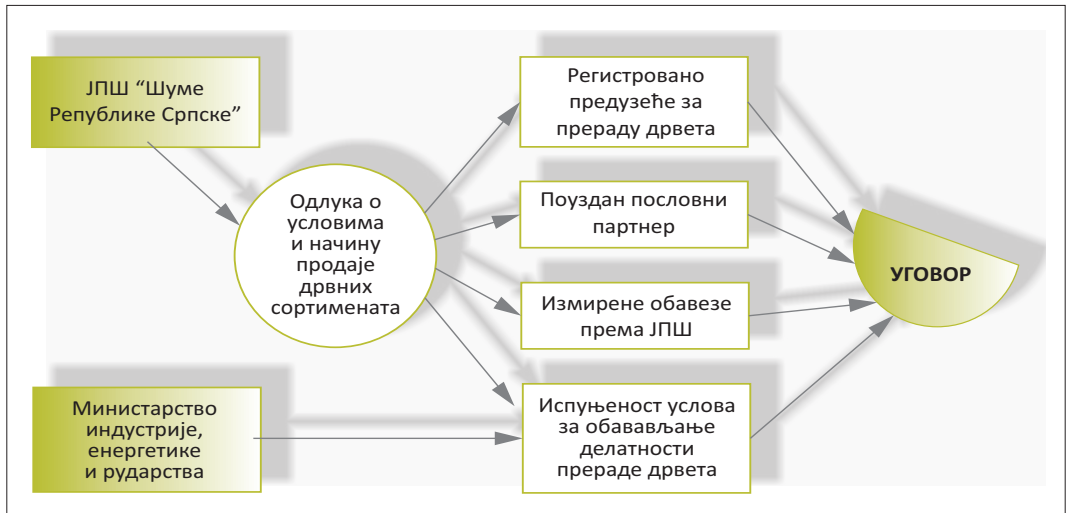
Шема 1. Документација неопходна при оснивању предузећа за откуп, прераду и пласман дрвних и НДШП; **Извор:** оргинал

кумента прилаже и ОП образац оверене од стране нотара или у надлежног лица у општини (2016/а). Лице подноси пријаву за регистрацију пословних субјеката у АПИФ агенцији, где уз напред наведена документа и оснивачки акт, према члану 36. Закона о регистрацији привредних субјеката, прилаже доказ о новчаној вредности ствари и права унесених у друштво и доказ о средствима неунесеног неовчаног дела. (2013/а) (Шема 1).

Минималан износ основног капитала, за регистрацију друштва са ограниченом одговорношћу износи 1 ВАН (0,51€ према курсу Народне банке Србије на дан 04.04.2016. год) (2016/а). АПИФ агенција је дужна да прибави јединствени идентификациони број (ЈИБ) и под ЈИБ од надлежног пореског органа (2013/а), али и обавезује новог субјекта да након регистрације у року од 5 поднесе захтев за доделу матичног броја у Републичком заводу за статистику Републике Српске (Авлијаш С. О., 2013). Регистарски суд утврђује да ли су испуњени услови за упис у судски регистар и доноси решење којим одобрава или оспорава регистрацију. Одлуку доноси два дана од пријема пријаве, а о исходу одлуке обавештава подносиоца пријаве путем АПИФ агенције (2013/а) (Шема 1).

Институционални и процедурални оквир релевантан за продају ДШП

Институције које су релевантне за продају ДС су: ЈПШ „Шуме Републике Српске“, Министарство пољопривреде шумарства и водопривреде, као и Министарство индустрије, енергетике и рударства. ЈПШ доноси Одлуку о начину и условима продаје ДС на годишњем нивоу. Продаја дрвних сортимената се врши путем уговора за сукцесивну испоруку, путем јавног надметања, односно лицитације, малопродаје и слободног уговарања у складу са важећим ценовником (2016/в). Предузећа која се баве ДШП да би остварила сарадњу са ЈПШ морају да поседују решење о упису у судски регистар, доказ о испуњености услова за обављање делатности прераде дрвета (2010/б) да нису окарактерисани као непоуздани пословни партнери и да немају доспелих и неизмирених обавеза према ЈПШ. Наравно у зависности од начина куповине ДС потребно је доставити и нека друга документа (нпр. Приликом јавног надметања – доказ о уплати кауције и сл.) (2016/б) (Шема 2).

Шема 2. Институције и процедуре релевантне за продају ДШП;

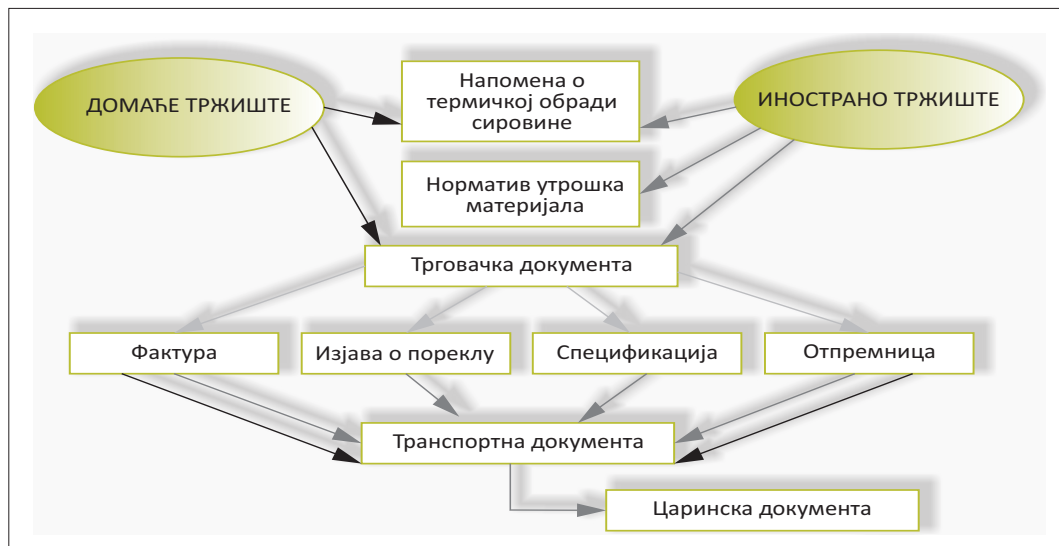
Извор: оригинал

Министарство индустрије, енергетике и рударства издаје листу предузећа (за сектор ДШП) која испуњавају услове из Уредбе о минималним техничко-технолошким условима за рад објеката за примарну прераду дрвета (2010/б). Дати списак представља полазну планску основу за закључивање купопродајних уговора између предузећа, која се баве ДШП и ЈПШ (2008/б). Такође, Министарство индустрије, енергетике и рударства у сарадњи са Министарством пољопривреде, шумарства и водопривреде доноси решење о утврђивању услова и критеријума за разврставање привредних субјеката у групе за одложено плаћање ДС (2015/а). Предузећа која се баве ДШП, а изразила су интересовање за сарадњу са ЈПШ, потписале уговор о испоруци ДС за текућу годину, уколико испуњавају све одредбе прописане Одлуком о начину и условима продаје ДСП издату од стране ЈПШ (2016/д). Приоритет при закључивању уговора имају предузећа из општине са које се врши продаја дрвних сортимената (2008/б), док приликом уговарања количина, приоритет у испоруци имају дрвопрерађивачи са већим степеном финализације ДШП. Исопука ДС врши се у складу са условима из потписаних уговора, првенствено у зависности од поштовања одредби уговора (2016/д) (Шема 2).

Документација неопходна за откуп и прераду ДШП

Предузетник или правно лице, које се бави прерадом ДС сировину најчешће набавља од локалног шумског газдинства или шумске управе. Шумске дрвне сортименте по одласку из шумског газдинства/управе прати отпремница и трговачка фактура. На отпремници се налазе подаци о шумском газдинству, подаци о превознику, број уговора, врста дрвета, класа, димензије и количина ДС. По пријему откупљене сировине правно лице води пријемну књигу у коју се уписује евиденција приспелих ДС. Правну књигу издаје Пореска управа, где свака страна мора бити оверена њиховим печатом. У пријемну књигу уносе се подаци о: називу шумског газдинства/управе, број одеа из кога потичу дрвни сортименти, врста дрвећа, класа, број плочице и сл. Ова евиденција се води искључиво због контроле нелегалног присвајања ДС.

Шеф производње на почетку радног дана издаје радни налог са спецификацијом производа (димензије производа са надмером „резна мера“, начин лепљења, температура сушења, лакирање) на основу поруџбенице или поштовања услова из уговора. Извршавање обављених задатака се прати кроз прерадни лист у којем пише количина прерађених ДС, количина израђене грађе, крупних комада дрвета, пиљевине, као и количина утрошеног ре-

Шема 3. Документација неопходна за пласман ДШП на домаће и инострано тржиште;

Извор: оригинал

проматеријала потписана од стране шефа производње. За израђене производе праве се записници и она се ставља на стање „улаз“.

Документација неопходна за пласман ДШП на домаће и инострано тржиште

Финалне ДШП при пласману на домаће и инострано тржиште прати релевантна документација, коју је предузетник или правно лице дужно прибавити. Од добијања царинског броја до документа који прате робу од места утовара до места примаоца.

У зависности од договора купца и произвођача пласман финалних производа на домаће тржиште прати спецификација производа или само отпремница и трговачка фактура. Уколико производ прати спецификација производа на њу се уписују подаци за сваки производ посебно по димензијама, док се на отпремници пише назив производа са назначеним димензијама у истој рубрици. Уз спецификацију прилаже се и напомена о термичкој обрађености производа (температура 90°C) или се ова напомена наглашава на отпремници. Такође, продавац је дужан приложити и изјаву о преференцијалном пореклу сировине (уколико се сировина продаје у други ентитет). Приликом пласмана на ино-

страно тржиште продавац мора поседовати царински број, који правно лице или предузетник стиче на исти начин као што је објашњено у поглављу о пласману НДШП.

Производ из предузећа прати трговачка фактура, али и спецификација по производима. Уколико се ради о палетизованим производима спецификација се прилаже уз сваку палету. Норматив утрошка материјала се уписује на спецификацији или у виду посебног записника и прилаже се уз преосталу документацију. Норматив утрошка материјала подразумева утрошак материјала за израду јединице производа, као и отпадак материјала у процесу (Бућар Г., 1999) (за израду 1m³ хоблованих елемената букве потребно је 3,75 m³ дрвних сортимената). Отпремнице од шумског газдинства се прилажу уз количину, као доказ о регуларности купљене сировине, али и провере да дрвни сортименти потичу из сертификованих шума. На отпремници или на фактури пише се и напомена у којој се наглашава да је роба термички обрађена при чему није потребно испитивати постојаност епиксилних гљива и ксилофагних инсеката (фитосанитарно уверење). У зависности од врсте транспорта производе прате транспортна документа (товарни лист), најчешће камионски товарни лист (Шема 3).

расписује Конкурс за коришћење НДШП у шуми и на шумском земљишту у власништву РС објављен у “Службеном гласнику РС” и на званичном сајту ЈПШ, након чега се издаје дозвола комерцијалним сакупљачима (2010/в). Правна лица и предузетници који су регистровани за сакупљање НДШП у комерцијалне сврхе, приликом пријаве на конкурс дужни су доставити: решење о упису у судски регистар, идентификациони број, порески идентификациони број (ПИБ), уверење надлежне пореске управе и управе за индиректно опорезивање о измиреним пореским обавезама, подручје сакупљања (шумско-привредно подручје), листу ангажованих сакупљача и доказ да је сваки од њих прошао обуку за сакупљање нарочито за оне врсте које се намеравају сакупљати (обука је обавезна и за сакупљаче које ангажује ЈПШ) (2010/в), списак врста које се намеравају сакупљати, користити или стављати у промет са латинским и народним називом, као и предвиђене количине за ту годину, доказ о поседовању откупних станица, постројења за складиштење, прераду и промет, намеравани степен прераде као и кратак приказ досадашњег половања (2016/г).

Након спроведеног конкурса ЈПШ, квалификованим комерцијалним сакупљачима издаје дозволу за коришћење НДШП на период од једне године, у којој су наведени услови и начин сакупљања, дозвољене количине и сл. (2016/г). ЈПШ и комерцијални сакупљачи по добијеној дозволи, дужни су да издају идентификационе картице за ангажоване сакупљаче, које сакупљачи носе са собом приликом сакупљања. Идентификациона картица садржи: назив и седиште правног лица које има дозволу за сакупљање, идентификациони број сакупљача, фотографију, име и презиме сакупљача, подручје на којем врши сакупљање и потпис одговорне особе и печат правног лица (2010/в). ЈПШ је дужно да води Регистар правних лица, која су добила дозволу за коришћење, који садржи податке о кориснику шума по организационим деловима, коришћењу НДШП, називу и седишту правног лица, број дозволе, датум издавања и рок важности и назив шумско-привредног подручја за које је дозвола дата. Обавеза Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде јесте да води податке за свако

правно лице из Регистра по годинама, о дозвољеним врстама и количинама за сакупљање, броју ангажованих сакупљача и податке о сакупљеним количинама за сваку годину (2010/в). Комерцијални сакупљачи који су добили дозволу за коришћење НДШП, морају доставити ЈПШ годишњи извештај о коришћењу. Извештај садржи: евиденцију о дозвољеним количинама за коришћење, евиденција о сакупљеним количинама, број сакупљача и сл. (2010/в). ЈПШ има право коришћења НДШП уз накнаду од 3% од продајне цене производа, док накнада за комерцијалне сакупљаче износи 5%. Накнада се издваја на посебан рачун ЈПШ, које је обавезно да остварени приход усмери за ревитализацију НДШП на локалитету са којих потичу. Цене НДШП формира ЈПШ, на основу понуде и потражње из претходне године, али и на основу цена НДШП у суседним земљама (2010/в) (Шема 4).

Уколико се коришћење НДШП обавља изван шума и шумског земљишта дозволу за сакупљање издаје Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију *„сакупљање и коришћење заштићених дивљих врста љива... биљака и њихових гјелова у циљу њихове заштите... обавља се на основу дозволе коју издаје Министарство уз њихово придржавање стручно мишљење Републичког завода за заштиту културно-историјског и природног наслеђа“* (2014/а). Сакупљање НДШП на подручју националних паркова регулисано је Законом о националним парковима, где се наводи да је “на подручју националног парка забрањено вршити неконтролисано сакупљање љековитог и ароматичног биља, гљива, шумских и других плодова на цијелом подручју националног парка” (2010/а).

Документација неопходна за откуп и прераду НДШП

По добијању дозволе за коришћење НДШП од ЈПШ „Шуме Републике Српске“, Министарства просторног уређења, грађевинарства и екологије, предузетник или правно лице које се бави откупом, прерадом и пласманом НДШП обавештава бераче на ком подручју и које се врсте НДШП сакупљају. Ланац стварања вред-

ности у анализираном предузећу дешава се на релацији: Берач – Откупна станица – Откупљивач – Чишћење и сортирање – Пласман. По доласку у откупну станицу берач предаје сировину, а као признаницу за то добија откупни лист који према Закону о трговини (2007/а) садржи: податке о купцу (назив фирме, седиште и адреса), податке о берачу (име и презиме, пребивалиште и адреса), назив, количина и класа откупљених производа, цене по јединици мере и укупна вредност откупљених производа, као и датум исплате, потпис овлашћеног лица и печат купца. Откупни лист се издаје у три примерка, један се даје берачу, један остаје у откупној станици, а трећи се прилаже уз фактуру приликом даље продаје. По пријему сировине врши се њено чишћење и сортирање при чему се све пише у записник. Записник садржи: назив откуп сировине, количину неуређене сировине, количину уређене, као и количину по класама.

Документација неопходна за пласман НДШП на домаће и инострано тржиште

Потребна документација приликом пласмана сировина на домаће тржиште састоји се из

откупних листова, отпремнице и фактуре, али и потврде о регистрацији предузећа. Отпремницу издаје лице које је задужило сировину „на стање“ у магацину, а садржи следеће податке: број отпремнице, датум када је издата, назив робе количина, потпис магационера као и потпис особе која је преузела сировину (Шема 5).

Изradi отпремнице претходи израда фактуре – купопродајног уговора потписаног од стране продавца и купца, а садржи: назив сировине, количина, јединица мере, цена по јединици мере и укупна цена. Основни услов за извоз сировина јесте да правно лице или предузетник поседује царински број. Услов за добијање царинског броја јесте остварење промета од око 25.500€ на годишњем нивоу или остварена сарадња (потписан уговор) са иностраном фирмом која гарантује остварење напред наведеног промета. Документа која прате сировину приликом извоза су: откупни листови, отпремнице, фактуре, транспортна документа, а у зависности од захтева купаца сировину прате и додатна документа. Уколико продавац не поседује ни један од сертификата, купац може да захтева од произвођача атест произвођача. Тим документом произвођач по-

Шема 5. Потребна документација при пласману НДШП на домаће и инострано тржиште; Извор: оригинал

тврђује да подручје сакупљања НДШП није третирано пестицидима последњих неколико година. Уз овај документ је потребно приложити и анализу узорка производа коју врши Федерални завод за пољопривреду. Приликом извоза гљива потребно је и фитосанитарно уверење уколико се производ транспортује на температури до -16 °С (Шема 5).

Преглед институција и документације релевантне за сектор НДШП у Србији и Републици Српској

У табели 1 је дат преглед релевантних институција за добијање дозвола за сакупљање НДШП у Србији и Републици Српској.

На основу датог прегледа може се утврдити да је исти број институција надлежан за добијање дозвола за сакупљање НДШП, и у Србији као и у РС. У погледу процедуре Србију карактерише доста сложенији поступак у односу на РС, где практично сваки Стараоц самостално

може да доноси одлуку о дозвољеном сакупљању или њеној забрани. За одређивање квоте контингената у Србији су надлежне чак 4 институције чији стручњаци чине радну групу за доношење такве одлуке, што није случај у РС, где се квоте контингената тренутно не одређују. Што се тиче формирања цена у Србији су надлежна два Министарства, док је у РС надлежно ЈПШ (Табела 1).

У табели 2 дат је приказ документације потребне приликом регистрације предузећа као и приликом откупа, прераде и пласмана НДШП у Србији и Републици Српској.

Што се тиче докумената релевантних за регистрацију предузећа, и у Србији и у РС је исти, изузев оснивачког капитала чија минимална вредност износи 500€, односно 0,51€ за РС. У погледу документације релевантне за откуп и прераду може се рећи да анализирано предузеће у РС послује на нижем степену (не постоји прерада сировина) у односу на анализирана предузећа у Србији, при чему је потребан знатно мањи број документације у односу на Срби-

Табела 1. Преглед институција релевантних за сектор НДШП у Србији и РС

СРБИЈА*		РЕПУБЛИКА СРПСКА**	
Институција	Надлежност	Институција	Надлежност
Завод за заштиту природе Србије	-одређивање квота контингената дивље флоре, фауне и гљива;	Министарство пољопривреде шумарства и водопривреде	-обука сакупљача; -Регистар сакупљених врста;
Министарство животне средине, рударства и просторног планирања	-одређивање квота контингената; -издавање дозвола; -плаћање квота; -формирање цена;	ЈПШ „Шуме Републике Српске	-издавање дозвола; -формирање цена;
Министарство пољопривреде и заштите животне средине	-одређивање квота контингената, -формирање цена	Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологије	-издавање дозвола;
Институт за низијско шумарство Нови Сад	-одређивање квота контингената;	Републички завод за заштиту културно – историјског и природног наслеђа	-мишљење за добијање дозвола;
Национални паркови	-издавање дозвола;	Национални паркови	-забрана сакупљања;

Извор: * Кеча Љ. и сар., 2012

** оригинал

ју. Документација релевантна за пласман како на домаће, тако и на инострано тржиште на подручју посматраних територија се незнатно разликује (Табела 2).

ДИСКУСИЈА

Поступак оснивања предузећа која се баве откупом, прерадом и пласманом дрвних и НДШП одликује једноставан процедурални и институционални оквир који обухвата 4 образаца и 3 релевантне институције, што је и случај у земљама региона (Кеча Љ. и сар., 2012).

За оба сектора надлежно је Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, Министарство индустрије, енергетике и рударства, Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију и Министарство просвете и културе где се као недостатак уочава непостојаност института за шумарство, док у Србији постоји један такав институт (Кеча Љ. и сар., 2012).

Процедурални оквир коришћења ДШП је тачно регулисан постојањем планова коришћења што није случај код сектора НДШП који је оптерећен и низом других недостатака.

Институције надлежне за добијање дозвола за сакупљање НДШП је релативно исти у РС

Табела 2. Преглед документације релевантне за сектор НДШП у Србији и РС

		СРБИЈА*	РЕПУБЛИКА СРПСКА**	
ДОКУМЕНТАЦИЈА	Оснивање предузећа	<ul style="list-style-type: none"> Оснивачки акт Основни капитал (500€) ОП образац Образац за регистровање предузећа 	<ul style="list-style-type: none"> Оснивачки акт Основни капитал (0,51€) ОП образац Образац за регистровање предузећа 	
	Откуп и прерада	<ul style="list-style-type: none"> Дневник рада Откуни лист фактура Произвођачка спецификација Записник о пријему робе у хладњачу Отпремница Радни налог Дневник производње Производни лист 	<ul style="list-style-type: none"> Откупни лист Записник Фактура Отпремница 	
	Пласман	Домаће тржиште	<ul style="list-style-type: none"> Дозвола за увоз сировине Извештај о испитивању производа Трговачка документа (трговачка фактура, спецификација, сертификат о пореклу, отпремница) Транспортна документа (CMR) 	<ul style="list-style-type: none"> Потврда о регистрацији предузећа Трговачка документа (откупни лист, трговачка фактура, отпремница) Транспортна документа (CMR)
		Инострано тржиште	<ul style="list-style-type: none"> Фитоуверење за чајеве Трговачка документа (трговачка фактура, спецификација, сертификат о пореклу, отпремница) Транспортна документа (CMR) Полиса о осигурању производа Царинска документа (JCI) 	<ul style="list-style-type: none"> Фитосанитарно уверење Атест произвођача Трговачка документа (трговачка фактура, спецификација, сертификат о пореклу, отпремница) Транспортна документа (CMR) Царинска документа

Извор: * Кеча Љ. и сар., 2012

** оригинал

као и у региону (*Кеча Љ. и сар., 2012*). Квоте контингентата се не одређују, а цену формира једна институција, што је супротно у односу на Србију (*Кеча Љ. и сар., 2012*).

ЗАКЉУЧАК

На основу целокупног рада и добијених резултата о начину пословања предузећа која се баве откупом, прерадом и пласманом дрвних и НДШП, на територији општине Соколац, изведени су следећи закључци:

- **документација** неопходна за **оснивање предузећа** која се баве откупом, прерадом и пласманом **ДШП** и **НДШП** се састоји из: оснивачког акта, ОП обрасца, признанице о уплати основног капитала и попуњеног обрасца за регистровање предузећа, а релевантне **институције** су АПИФ агенција, Пореска управа и Регистарски суд;
- **институције** релевантне за **ДШП** су: ЈПШ „Шуме Републике Српске“, Министарство пољопривреде шумарства и водопривреде и Министарство индустрије, енергетике и рударства;
- **институције** релевантне при издавању **дозвола** за сакупљање **НДШП** су: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, ЈПШ „Шуме Републике Српске“, Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију, Републички завод за заштиту културно-историјског и природног наслеђа и Национални паркови (НП „Козара“, НП „Сутјеска“);
- у **РС** сваки **Стараоц самостално** може да **доносе одлуку** о дозвољеном сакупљању

НДШП или њеној забрани, **квоте контингентата** се тренутно **не одређују** у односу на Србију;

- **цене НДШП** у Србији **формирају** 2 Министарства, док је за те послове у РС надлежно ЈПШ;
- документација релевантна за **регистрацију предузећа** је иста изузев минималног **оснивачког капитала**, који за Србију износи **500€**, а у РС **0,51€**;
- документација релевантна за **пласман НДШП на домаће и инострано** тржиште у Србији **незнатно се разликује** у односу на РС.

Сектору НДШП не придаје се значај у односу на ДШП где је процедурални оквир њиховог коришћења тачно регулисан. Као што знамо за коришћење шума, односно дрвета као главног производа израђују се планови на годишњем плану, што није случај са НДШП. Подаци о евентуалној учесталости и распрострањености НДШП тренутно не постоје, што је и главни разлог непостојања планова за њихово коришћење.

У будућем раду потребно је већу пажњу посветити коришћењу НДШП. Првенствено ојачаној сарадњом надлежних институција релевантних за добијање дозвола за коришћење НДШП, односно утврђивању квота контингентата, као што је то случај у земљама региона. Подаци о евентуалној учесталости и распрострањености могу се оквирно утврдити на основу Регистра сакупљених врста у односу на дужи низ година уназад. Ради спречавања постојања „црног тржишта“ потребно је формирати и инспекцијски надзор начина сакупљања НДШП и тиме умањити могућност нарушавања биодиверзитета.

INSTITUTIONS AND PROCEDURES RELEVANT FOR FOREST SECTOR ACTIVITIES IN THE REPUBLIC OF SRPSKA

Dr Ljiljana Keča, Associate Professor, University of Belgrade – Faculty of Forestry, (ljiljana.keca@sfb.bg.ac.rs)
M.Sc. Maja Marić, University of Belgrade – Faculty of Forestry

Abstract: In accordance with the principle of sustainable development human population is increasingly returning to nature and its original values. Biodegradable products, products of organic origin are also known as healthy food, medicinal and aromatic plants. Wood and non-wood forest products (NWFPs) are forestry products that satisfy criteria of ecological production and as such appear on the market within small and medium-sized enterprises (SMEs) targeted use of these products, which opens the possibility of developing small and medium entrepreneurship. The aim of this research is the knowledge acquired in a survey of documents relevant for the business of selected enterprises in the Republic of Srpska, from the establishment of enterprises by the Agency for Intermediary, IT and Financial Services to documents applied in purchase, processing and sales of wood and NWFPs. The subject of this study are documents relevant for use in the purchase, processing and placement of wood and NWFPs. The purpose of this paper is to show the business method of analyzed enterprises and present the model of the institutions, procedures and documents referring to wood and NWFPs purchase, processing and placement in the Republic of Srpska.

Key words: wood forest products, non-wood forest products, institutions, procedures, documents, Republic of Srpska.

INTRODUCTION

Striving for the principle of sustainable development of the human population is increasingly returning to nature and its source of value. Great attention is paid to products of organic origin, which also have the epithet of healthy food (Keča Љ. u cap., 2011). In addition, aromatic herbs and their good properties should be mentioned, which is the starting point in the creation of the chain of pharmaceutical and cosmetic products (Keča Љ. u cap., 2012/a). In such circumstances, non-wood forest products (NWFPs) emerge as one of the forestry products, which meet the criteria of organic production and appear on the market (Keča Љ. u cap., 2011) within the SMEs targeted using these products, which opens up the possibility for the development of small and medium enterprises (Keča Љ. u cap., 2015, Keča Љ. u cap., 2013). As a result of awareness of the importance of wood forest products (WFP) in dai-

ly life (building material, furniture, paper, packaging, energy sources) (2014/b) the number of SMEs in this sector is increasing, which is caused by the long-term global demand, which includes: demographic changes, the continued economic growth, rapid economic growth, environmental and energy policies and regulations (2009/a). The processing of WFP to the Agency for Intermediary, IT and financial services (AIIF) deals with 641 SMEs in the Republic of Srpska, while in NWFPs only 10 SMEs are registered. A total of about 1.7% of SMEs both activities as compared to the total number of SMEs for the year 2014 (2015/b). The relevant Ministry in cooperation with other Ministries (Ministry of Industry, Energy and Mining, Ministry of the Space Planning, Construction and Environment, Ministry of Education and Culture) aims to cover all the features of the forest

for their survival, as well as financial benefits. For this reason, the need arises for a review of institutions and procedures that are relevant for WFP and NWFPs trade.

MATERIAL AND METHOD

This study was conducted on the basis of the method of analysis, which has been used and describes the existing state of the institutional and procedural frame relevant for collecting, processing and placement of the WFPs and NWFPs. In addition, we used the method of comparison in the segment of the comparison of institutions and procedures related to WFPs and NWFPs in Serbia and the Republic of Srpska. Primary data were collected via direct interview (door to door, executive interviews) (*McDaniel, R. C. and Gates, 2004*), and face to face (*Janićević N., 2014*), while secondary data were collected from the existing legislation, as well as available literature and electronic sources. A reminder with 5 questions was created for collecting data through interviews, which included procedures for the establishment of businesses and obtaining the operating license, as well as the relevant documentation necessary for the purchase, processing and sales of WFPs and NWFPs.

The survey was conducted for the purpose of knowledge acquired by reviewing relevant documents, which companies are doing business in the area of the Republic of Srpska, which is needed for the establishment of companies in the AIF agency documents used for the purchase, processing and sales of WFPs and NWFPs. The research topic is relevant documentation used in the purchase, processing and placement of these products. The purpose of this paper is to show the way of business in analyzed enterprises and present the model of institutions, procedures and necessary documentation relating to the purchase, processing and marketing of WFPs and NWFPs. The survey was conducted in the municipality of Sokolac in February 2016, where one company in the field of NWFPs and two companies in the field of WFPs were interviewed.

RESEARCH RESULTS

Documentation needed for the establishment of enterprises engaged in purchasing, processing and sales of WFPs and NWFPs

Companies engaged in the purchasing, processing and placement of NWFPs, as well as companies engaged in the processing of wood assortments must be registered with the AIF. Before applying for the establishment, the founder of the company engaged in NWFPs or WFPs prepares the founding act that is notary processed and whose content is determined by the Law on Commercial Companies (2008/a), depending on the legal form of the company. All analyzed companies, in the field of NWFPs and WFPs have the legal form of a limited liability company, so that during the signing of the Founding Act they may submit an objection to the members of society (2008/a). The founder signs the decision on the appointment of the Company Director and the statement of the Director that he/she accepts this duty, with this document attached and OP form certified by a notary or a competent person in the municipality (2016/a). A person applying for the registration of a business entity in the AIF agency, where, with the above mentioned documents and the founding act under Article 36 of the Law on Registration of Companies, providing evidence on the monetary value of the assets and rights entered into society and evidence of non-monetary assets. (2013/a) (Figure 1).

The minimal amount of capital for the registration of a limited liability company is 1 BAM (0.51 € according to the exchange rate of the National Bank of Serbia on 04.04.2016) (2016/a). AIF agency is required to obtain a unique identification number (UIN) and under the UIN from the competent tax authority (2013/a), but also obliges the new subject after the registration within 5 days to apply for the allocation of identification numbers at the Republic Institute for Statistics of the Republic of Srpska (*Avlijaš O. S., 2013*). The Registration court shall determine whether the conditions for entry into the court registry and shall issue a decision approving or contesting registration (2013/a).

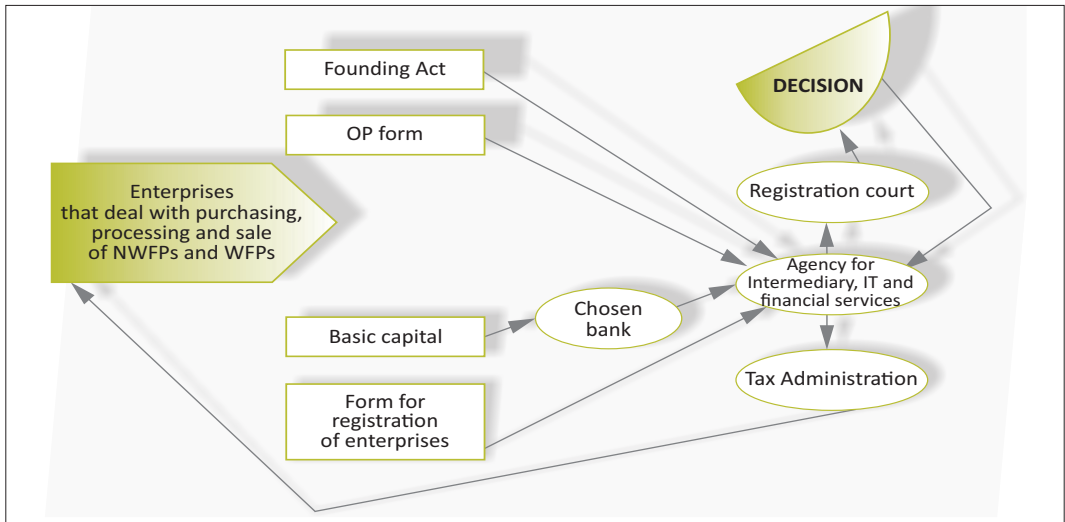

Figure 1. Documents required for the establishment of enterprises dealing with wood and NWFPs purchase, processing and sales

The institutional and procedural framework relevant for the sales of WFPs

Institutions that are relevant for the sales of WFPs are: PFE “Forests of the Republic of Srpska, Ministry of Agriculture, Forestry and Water Management and the Ministry of Industry, Energy and Mining. PFE makes the Decision on the manner and conditions of the annual sales of wood assortments. The sales of wood products are done through a contract for successive delivery, public bidding or auction, retail and direct free contract in accordance with the valid price list (2016/v). Companies engaged in the WFPs to achieve cooperation with PFE have to possess a decision on entry into the court register, proof of fulfillment of conditions for performing activities of wood processing (2010/b) that are not characterized as unreliable business partners and without unpaid liabilities towards the PFE (Figure 2).

The Ministry of Industry, Energy and Mining issues the list (also for the wood processing sector) that meets the requirements of the Regulation on minimal technical and technological conditions for the operation of facilities for primary wood processing (2010/b). Provided list is the starting planning basis for the conclusion of sales contracts between companies, which deal with WFPs and PFE (2008/b). Priority in making a con-

tract have the companies from the municipalities from which the wood is sold (2008/b), while when contracting priority to the delivery has the producers with a higher degree of finalization of WFPs. The delivery of wood assortments is performed in accordance with the terms of signed contracts, primarily depending on the compliance with the terms of the contract (2016/d).

The documentation required for the purchase and processing of WFPs

Entrepreneur or legal entity engaged in the processing of wood assortments usually purchased from a local forest estate. Wood assortments after leaving the forest estate are followed with dispatched and trade invoice. Upon receipt of the purchased raw legal entity write receiving book with evidence of received wood assortments. The Tax Administration issues a legal book, where each party must stamp their seal.

Documentation required for the placement of the WFPs on the domestic and foreign markets

Depending on the agreement of the buyer and producer, the placement of the final product on the domestic market follows product speci-

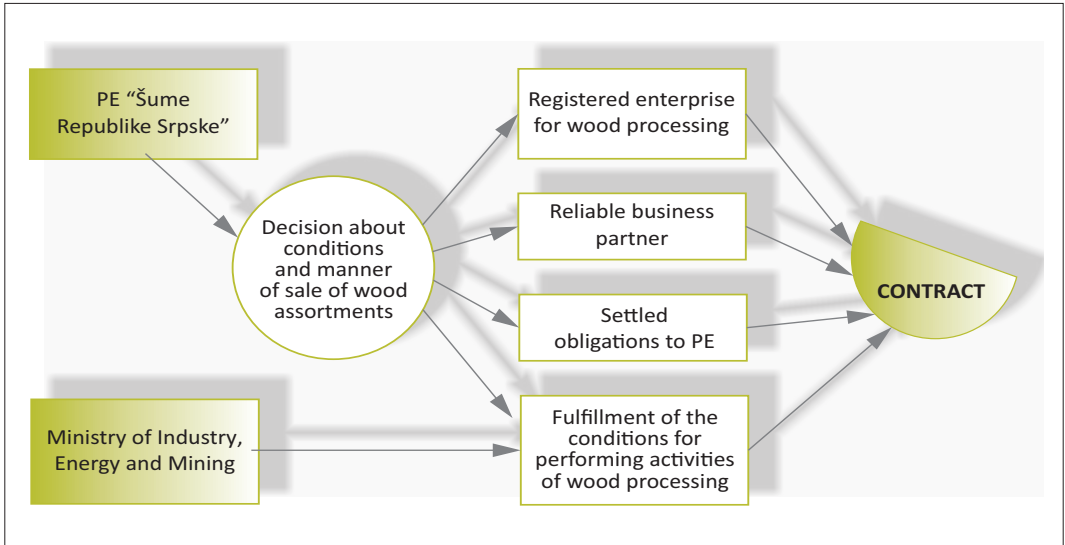

Figure 2. Institutions and procedures relevant for WFPs sales

cations or a delivery note and trade invoice. If the product follows, the specification of the product on it must be data for each product separately in size. The notice on the thermal pretreatment of products is usually attached to the specification. When placement on the international market is concerned, the seller must have a customs number. The product from the company follows trade

invoice, as well as the specification of products. The dispatch of the forest estate is attached to the quantity, as proof of the regularity of purchased raw materials, but also the proof that wood products come from certified forests. Depending on the type of transport, products are accompanied by transport documents (bill of lading), mostly freight waybill (Figure 3).

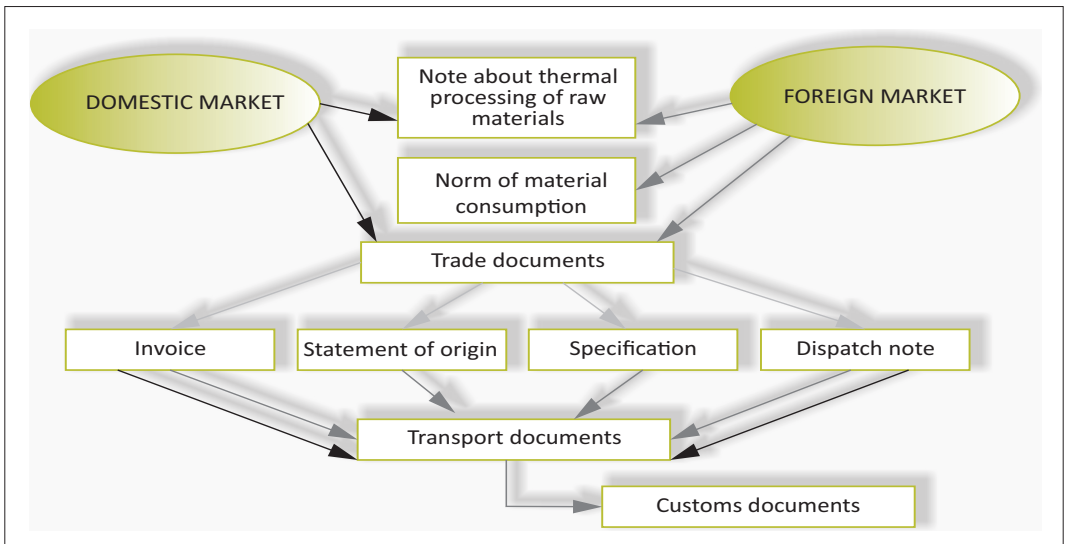

Figure 3. Documents required for the WFPs placement on domestic and foreign markets

Each of these documents shall be issued in 5 copies (certified copies), the seller, the buyer and the carrier. Customs return a copy of each document to the seller and it represents proof that products have been exported from the country. The most common standards that are relevant for the WFPs are the FSC and ISO standards.

Institutional and procedural framework relevant for the NWFPs

The institutions that are important in issuing permits for the collection of NWFPs in the Republic of Srpska are: the Ministry of Agriculture, Forestry and Water Management, users of forests and forest land owned by the Republic of Srpska (PFE “Forests of the Republic of Srpska”), the Ministry of Physical Planning, Civil Engineering and Ecology, the Institute for protection of the cultural and natural heritage and national parks (“Kozara”, “Sutjeska”) (Figure 4).

The Ministry of Agriculture, Forestry and Water Management, through the Department for the provision of professional services in agriculture of RS conducts training for collecting medicinal herbs, edible mushrooms and berries. In addition to this, there are departments and agencies that are accredited to conduct trainings. Forestry Public Company (FPC) announces competition for the use of NWFPs in the forest and forest land owned by of the RS published in the “Official Gazette of the RS” and the official website of FPC, after which licenses are issued to commercial collectors (2010/v). Legal entities and entrepreneurs registered for the collection of NWFPs for commercial purposes are required to submit certain documents, when applying for the competition (2010/b, r). After completion of the competition of PFE, qualified commercial collectors shall issue a license for the use of NWFPs for a period of one year, stating the conditions and manner of collection, allowable quantities etc. (2016/g). Upon re-

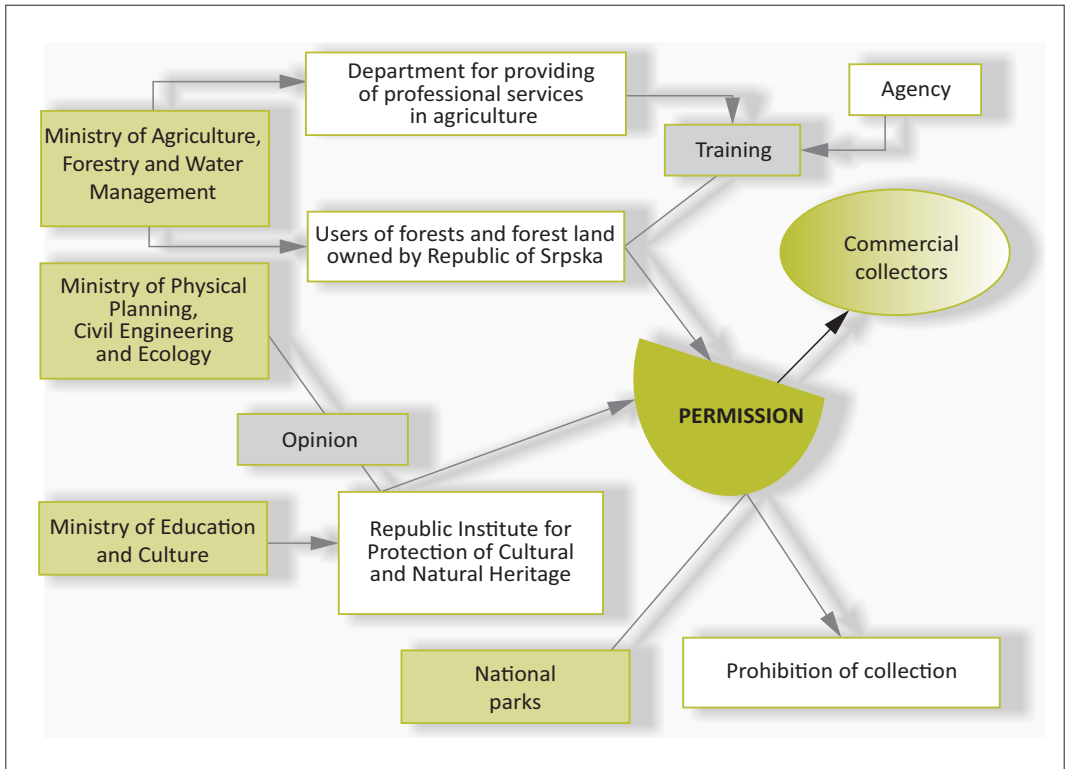

Figure 4. Institutions and procedures relevant for the NWFPs sector

ceiving the permit, PFE and commercial collectors shall be issued identification cards of engaged collectors, gatherers who carry them when collecting. The obligation of the Ministry of Agriculture, Forestry and Water Management is to keep data of each legal entity from the Register of age, the allowed types and quantities of collection, number of engaged collectors and data on the collected quantities for each year (2010/v). Commercial collectors who have received the permission to use NWFPs, PFE must submit an annual report on the use. The report contains: a record of allowable quantities for use, records the amounts collected, the number of collectors, etc. (2010/v). PFE has the right to use NWFP for a fee of 3% of the selling price of the product, while the fee for commercial collectors is 5%. Prices of NWFPs are formed by PFE on the basis of supply and demand in the previous year, but also on the basis of NWFPs prices in neighboring countries (2010/v) (Figure 4).

The documentation necessary for the collection and processing of NWFPs

After receiving a permission for the use of NWFPs from PFE “Forests of the Republic of Srpska”, the Ministry of physical planning, civil engineering and ecology, entrepreneur or legal entity that is engaged in purchasing, processing, and sales of NWFPs inform pickers on what area and what type of NWFPs they can collect. The value chain in the analyzed company occurs on the relation: Pickers - Purchase stations - Buyers - Cleaning and sorting - Ranking - Placement. Upon arrival at collection stations, the picker hands in the raw material, and receives a receipt for a purchase notice. Receipt list is issued in triplicate.

Documentations required during the placement of raw materials in the domestic market consists of: purchase sheets, delivery notes and invoices, as well as the certificate of SME registration (Figure 5).

Documentation required for the placement of NWFPs on domestic and foreign markets

The creation of a dispatch precedes the creation of an invoice - sales contract signed by the seller and the buyer, and contains the name of the raw material, quantity, unit of measurement, unit price and total price. The basic condition for the export of raw materials is that the legal person or entrepreneur has a customs code. The

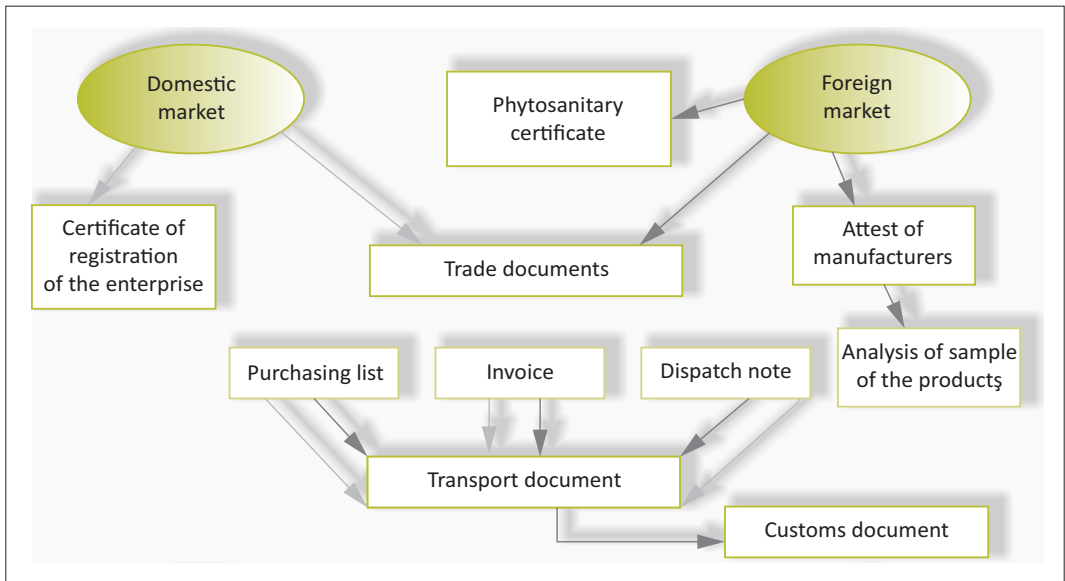

Figure 5. Documents required for the NWFPs placement on domestic and foreign markets

condition for obtaining a customs number is the achievement of turnover of about € 25,500 per annum or established cooperation (signed contract) with a foreign company that guarantees the realization of the above mentioned transactions. Documents that follow the raw materials during exports are: selling certificates, delivery notes, invoices and shipping documents.

An overview of institutions and documents relevant to the NWFPs sector in Serbia and the Republic of Srpska

Table 1 provides an overview of the institutions relevant for obtaining permits for collecting NWFPs in Serbia and the Republic of Srpska.

Based on this review, it can be concluded that the same number of institutions are responsible for obtaining permits for the collection of NWFPs, both in Serbia and RS. In terms of the procedure,

Serbia is characterized by a quite complex process compared to the RS, where practically every legal guardian can independently make the decision on acceptance or collection to its prohibition. Four institutions are responsible for determining the quotas of contingents in Serbia and in RS there is no quota system. Regarding the forming of prices two ministries are in charge in Serbia, while in RS the competent entity is PFE (Table 1).

Table 2 presents the documents necessary for the registration of enterprises as well as in the purchase, processing and placement of NWFPs in Serbia and the Republic of Srpska.

Regarding relevant documents for the registration of companies, in Serbia and RS is the same, except for the founding capital whose minimum value in Serbia is € 500 and € 0.51 for RS. Documentation relevant for the placement on both the domestic and the foreign markets in the area of the observed territories is slightly different (Table 2).

Table 1. Review of institutions relevant for the NWFPs sector in Serbia and Republic of Srpska

SERBIA*		REPUBLIC OF SRPSKA**	
Institution	Competention	Institution	Competention
Nature Protection Institute of Serbia	-Define the quota contingents of wild flora, fauna and fungi;	The Ministry of Agriculture, Forestry and Water Management	-Training of pickers; -Registar of collected species;
Ministry of Environment, Mining and Spatial Planning	-Define the quota of contingents; -Issuing licenses; -Payment of quotas; -Establish prices;	PFE "Forests of the Republic of Srpska	- Issuing licenses; -Establish prices;
Ministry of Agriculture and Environmental Protection	-Define the quota of contingents; -Establish prices;	Ministry of Physical Planning, Civil Engineering and Ecology	- Issuing licenses;
Institute for Lowland Forestry Novi Sad	-Define the quota of contingents;	Republic Institute for Protection of Cultural - Historical and Natural Heritage	-Opinion on obtaining licences;
National parks	-Issuing licenses;	National parks	Prohibition of the collection;

Source: * Кеца Љ. и сар., 2012

** original

Table 2. The review of documents relevant for NWFPs in Serbia and Republic of Srpska

		SERBIA*	REPUBLIC OF SRPSKA**	
DOCUMENTATION	Establishing of SME	<ul style="list-style-type: none"> • Founding Act • Share capital (€ 500) • OP form • The form company registration 	<ul style="list-style-type: none"> • Founding Act • Share capital (€ 0,51) • OP form • The form company registration 	
	Buying and processing	<ul style="list-style-type: none"> • Work Diary • Repurchase list of invoices • Product specification • Record of receipt of goods in cold storage • Dispatch • Work Order • Diary production • Production list 	<ul style="list-style-type: none"> • Repurchase list • Record • Invoice • Dispatch 	
	Placement	Domestic market	<ul style="list-style-type: none"> • License to import raw materials • Report on product testing • Trade document (commercial invoice, specification, certificate of origin, dispatch) • Transport documents (CMR) 	<ul style="list-style-type: none"> • Certificate of Registration of the company • Commercial documents (purchase list, commercial invoice, dispatch) • Transport documents (CMR)
		Foreign market	<ul style="list-style-type: none"> • Foreign market • Phytocertificate for tea • Trade documents (commercial invoice, specification, certificate of origin, dispatch) • Transport documents (CMR) • Policy for insurance of product • Custom Documents (JCI) 	<ul style="list-style-type: none"> • Phytocertificate • Certificate of manufacturers • Trade documents (commercial invoice, specification, certificate of origin, dispatch) • Transport documents (CMR) • Custom Documents

Source: * Кеца Љ. и сар., 2012

** original

DISCUSSION

A process of establishment of SMEs engaged in purchasing, processing and placement of wood and NWFPs has a simple procedural and institutional frame, comprising 4 forms and 3 relevant institutions, as is the case in the region (Кеца Љ. и сар., 2012).

For both sectors the engaged entities are the Ministry of Agriculture, Forestry and Water Management, the Ministry of Industry, Energy and Mining, Ministry of Physical Planning and Environment and the Ministry of Education and Culture.

The non-existence of the Institute of Forestry in RS was observed, while in Serbia there is one such institute (Кеца Љ. и сар., 2012).

Procedural framework using WFPs is precisely regulated using a plan that is not the case with the NWFPs sector, which is burdened by a series of other shortcomings.

Institutions responsible for the licensing of NWFPs are identical in RS and the region (Кеца Љ. и сар., 2012). Quotas of contingents are not determined in RS, and prices are formed by one institution, which is opposite to Serbia (Кеца Љ. и сар., 2012).

CONCLUSIONS

Based on all of this work and the results obtained on the way of business enterprises engaged in purchasing, processing and sales of wood and NWFPs, in the municipality of Sokolac, the following conclusions were derived:

- Documentation necessary for the establishment of enterprises engaged in purchasing, processing and sales of WFPs and NWFPs consists of: the founding act, OP form, receipt of payment of the initial capital and the completed application form company registration. Relevant institutions are: the AIIF Agency, Tax Administration and Court of Registration;
- Institutions relevant for WFPs are: PFE "Forests of the Republic of Srpska", the Ministry of Agriculture, Forestry and Water Management and the Ministry of Industry, Energy and Mining;
- Institutions relevant to the issue of permits for the collection of NWFPs are: the Ministry of Agriculture, Forestry and Water Management, PFE "Forests of the Republic of Srpska", the Ministry of Physical Planning, Civil Engineering and Ecology, the Institute for the Protection of Cultural and Natural Heritage and National Parks (NP "Kozara" NP "Sutjeska");
- In RS each independently legal guardian may make a decision on the permission or prohibition relating to NWFPs, and the quotas of contingents are currently not defined in relation to Serbia;
- Prices of NWFPs in Serbia are formed by two ministries, and PFE is competent for these tasks in RS;
- Documentation relevant for business registration is the same in both countries, except for the minimum capital which is € 500 in Serbia, and € 0.51 in RS.

The NWFPs sector is not given importance, unlike the WFPs sector, where the procedural framework for use is precisely regulated. Annual plans are produced for the use of forests or wood, which is not the case with the NWFPs. Data on the possible frequency and distribution of NWFPs currently do not exist, which is the main reason for the lack of plans for their use.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

- Авлијаш С. О. (2013): Оснивање предузећа у Републици Српској, доступно на: <http://osnivanjepreduzeca.rs/osnivanje-preduzeca-u-republici-srpskoj> (посећено: март 2016. год.) стр. 8
- Бућар Г. (1999): Приручник за грађевинско предузетништво – Нормативи грађевинских радова, „ICG“ д.о.о. Омишљај, Хрватска
- Јанићевић Н. (2014): Истраживања путем анкетирања, Докторске студије, Економски Факултет, Универзитет у Београду, стр. 28
- Кеча Љ., Богојевић М., Марчета М. (2011): Тренд укупног обима откупа недрвних шумских производа на подручју општине Ивањица, „ШУМАРСТВО“, 2011, број 3-4, Удружење шумарских инжењера и техничара Србије, Београд, стр. 87.
- Кеча Љ., Богојевић М. (2013): Комерцијализација и маркетинг недрвних шумских производа на подручју Централне Србије, Гласник Шумарског факултета, Београд, бр. 107, стр. 101-126.
- Кеча Љ., Марић М., Марчета М. (2015): Тржишни потенцијали за развој сектора шумарства на подручју општине Соколац, „ШУМАРСТВО“, 2015, број 4, Удружење шумарских инжењера и техничара Србије, Београд, стр. 94
- Кеча Љ., Плавшић Ј. (2012): Институционални и процедурални оквир у преради и пласману недрвних шумских производа у Србији, „ШУМАРСТВО“, 2012, број 3-4, Удружење шумарских инжењера и техничара Србије, Београд, стр. 33
- Keča Lj., Vogojević M., Marčeta M. (2012/a): Organization marketing activities in enterprises from buying, processing and selling of medicinal and aromatic plants in Serbia, 7th Conference on Medicinal and Aromatic Plants of Southeast European Countries, AMAPSEEC and Institute for Medicinal Plant Research „Dr Josif Pančić“, Subotica, page 205.
- Чомић Д., Шкрбић Н., Бећировић Џ., Миловановић М. (2013): Преглед организација и институција шумарства у Републици Српској, Федерацији БиХ, Србији, Хрватској и Црној Гори, Гласник Шумарског факултета Универзитета у Бања Луци, бр. 18, стр. 57-90
- McDaniel C., Gates R. (2004): *Marketing Research Essentials*, John Wiley & Sonc, Inc. Hoboken, стр. 84-87

- (2007/a): Закон о трговини, Министарство трговине и туризма, Службени гл. Републике Српске 06/07, 52/11 и 67/13, члан 41.
- (2007/б): Закон о систему јавних служби, Сл. Гл. Републике Српске 68/07 и 109/12, Члан 3.
- (2008/a): Закон о привредним друштвима, Сл. гл. Републике Српске бр.127/08, 58/09 и 100/11, Члан 7/1/2/3/4
- (2008/б): Листа предузећа која испуњавају услове из Правилника о МТУ, доступно на: http://www.sumers.org/portal/index.php?option=com_content&task=view&id=573&Itemid=117 (посећено: март 2016. год)
- (2009/a): *Global demand for wood products*, доступно на: <ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/011/i0350e/i0350e02a.pdf> (посећено: новембар 2016. године)
- (2010/a): Закон о националним парковима, Министарство просвете и културе, Републички завод за заштиту културно-историјског и природног наслеђа, Службени гласник Републике Српске бр. 75/10, члан 11/1в
- (2010/б): Уредба о минималним техничко-технолошким условима за рад објеката за примарну прераду дрвета, Службени гласник Републике Српске бр. 46/10
- (2010/в): Правилник о условима коришћења осталих шумских производа и начину сакупљања њихових накнада, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, Службени гласник Републике Српске бр. 08/10, измјена и допуна 71/10 и 97/13
- (2013/a): Закон о регистрацији пословних субјеката у Републици Српској, Сл. Гл. Републике Српске бр. 67/13, Члан 36
- (2014/a): Закон о заштити природе, Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију, Службени гласник Републике Српске бр. 20/14, члан 71/2/3
- (2014/б): *Planting for the Future: How Demand for Wood Products Be Friendly to Tropical Forests*, Union of Concerned Scientists, доступно на: <http://www.ucsusa.org/our-work/global-warming/stop-deforestation/planting-future-demand-wood-products#.WD1YhtlrLIU> (посећено: новембар 2016. г)
- (2015/a): Решење о утврђивању услова и критеријума за разврставање привредних субјеката у групе за одгођено плаћање шумских дрвних сортимената, доступно на: <http://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministars-tva/mper/PublishingImages/Pages/default/Rjesenje%20o%20utvrdivanju%20uslova%20i%20kriterijuma%20drvopreradivjivaci.pdf> (посећено: март 2016. г)
- (2015/б): Годишњи извјештај за област малих и средњих предузећа за 2014. годину, доступно на: <http://www.rars-msp.org/sr-Cyrl-BA/publikacije/izvjestaj> (посећено: април 2016. год.)
- (2016/a): Исправе потребне за оснивање друштва са ограниченом одговорношћу, доступно на: <http://www.apif.net/index.php/registri/2014-05-12-12-15-31.html>, (посећено: март 2016. год.)
- (2016/б): Упутство о промејни одлуке о начину и условима продаје шумских дрвних сортимената у 2016. ЈПШ “Шуме Републике Српске”, доступно на: <http://sumerepublikesrpske.org/index.php/strana-2/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%98%D0%B0/> (посећено: март 2016. год)
- (2016/в): Одлука о начину и условима продаје шумских дрвних сортимената у 2016. ЈПШ “Шуме Републике Српске”, доступно на: <http://sumerepublikesrpske.org/index.php/strana-2/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%98%D0%B0/> (посећено: март 2016. год)
- (2016/г): Јавни конкурс за коришћење осталих шумских производа у шуми и на шумском земљишту у власништву Републике Српске, ЈПШ „Шуме Републике Српске”, доступно на: <http://sumerepublikesrpske.org/index.php/27-04-03-v-n-i-n-u-r-s-z-rishc-nj-s-lih-shu-s-ih-pr-izv-d-u-shu-i-i-n-shu-s-z-ljish-u-u-vl-snish-vu-r-publi-srps> (посећено: март 2016. год.)
- (2016/д): Потписани уговори за 2016. Годину, доступно на: http://www.sumers.org/portal/index.php?option=com_content&task=view&id=857&Itemid=1 (посећено: март 2016. г.)
- (2016/ђ): Установа, доступно на: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Ustanova> (посећено: април 2016. год)

